

SAULI MIETTINEN

Uskomaton
AIRA
SAMULIN WSOY

SAULI MIETTINEN

Uskomaton
AIRA
SAMULIN

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Sisällys

AIRAN TUNTEVAT KAIKKI 17

1.

- Isän tyttö 29
- Elämää rajaseudulla ja Viipurissa 38
- Lapsuuden loppu 45
- Uusi koti Helsingissä 57
- Aira löytää tanssin 70

2.

- Arvaamaton Helge Samulin 83
- Elokuvatoisissa Liisankadulla 88
- Vihdoinkin omaan kotiin 100
- Mannekiinikuningatar 110
- Perheen ja suvun puristuksessa 121
- Ero ja uusi alku 129

Aira Samulin ja Rauno
Kinnari kilpatanssin pyörteissä
1960-luvun lopulla. KUVA AIRA
SAMULININ ARKISTO

3.

- Muotinäytösten vallankumous 149
Ateljeen asiakkaita 159
Itsenäinen pikkupoika 170
Pitelemätön Paavo Nojonen 183
1968 – onnettomuuksien vuosi 194

4.

- Nuori ja lahjakas Jari Samulin 209
Peter Nygård – miljonääri Kanadasta 221
Kohupari Aira ja Ekku 231
Koko perheen voimin 247

5.

- Originelli viisikymppinen 263
Muotishow Finlandia 274
Hyrskylän Mutka uudella maalla 286
Ystävä nimeltä Uotinen 295
Kolme kuolemaa 313
Soturi ja sunnuntailapsi 322

6.

- Muodin jälkeen politiikkaan 333
Aurinko pimenee 342
Eduskuntaan vai eläkkeelle? 358
Power Moveria ja juhlia 376
Putoamisia ja lopettamisia 387

7.

- Elämä kuin Tango Kabaree 405
Hiljainen ero 413
Hyrskylän Mutkan kokoelmat 423
80-vuotiaana voi jo ryypätä 432
Aina omilla ehdoillaan 442

8.

- Perheen parissa 453
Matriarkka 462
Yhä ajan hengessä 467
Kateudesta ja kirjoista 477
Mistä tuntee ystävän? 486
Julkisuuden takana 496
Pikkujoulu Hyrskylän Mutkassa 505

SUMMA SUMMARUM 507

LUKIJALLE 514

TEKIJÄN KIITOKSET 516

HENKILÖHAKEMISTO 517

Airan tuntevat kaikki

KAIKKI TUNTEVAT Aira Samulinin. Ainakin kuvittelevat tuntevansa.

Hän herättää huomiota. Pitkät punaiset hiukset, hoikka olemus. Omaperäiset, vaatteiden mukaan valitut silmälasit. Ja nauru, yksi Airan tavaramerkeistä.

Aira Samulin on esiintyjä, mutta hän käy tapahtumissa myös vieraana. Kutsuja tulee paljon, ja monet asiat kiinnostavat häntä. Useimmiten Aira saapuu jonkun ystävänsä seurassa, mutta hän saattaa tulla yksinkin. Hänen ei kuitenkaan tarvitse olla missään kauaa ilman seuraa, joka tilaisuudesta löytyy tuttavია. Myös vieraat ihmiset haluavat jutella hänen kanssaan, sillä Aira on ystävällinen ja puhe-lias. Monet haluavat ehdottomasti halata häntä. Hänen kanssaan yhteys löytyy heti. Kaikki tuntuvat tietävän, mistä Aira on kiinnostunut ja mitä hän on viime aikoina tehnyt. Keskustelu on helppo aloittaa, ja lopusta Aira pitää itse huolen. Hän on tottunut kohtaamaan ihmisiä, tuttuja ja tuntemattomia. Ihmiset sinuttelevat häntä automaattisesti.

»Jos joku teitittelee, minä korjaan sen heti», Aira huomauttaa.

Airan mielipiteet ovat varmoja ja selkeitä. Se lienee luonnollista – onhan hänellä ollut 90 vuotta aikaa miettiä asioita ja muodostaa niistä käsityksensä. Koska Aira on ollut niin monessa mukana, hänelle on kertynyt omakohtaista kokemusta monista asioista. Hän ei pyytele ajatuksiaan anteeksi.

Aira on usein näkemyksissään ehdoton, joten hänelle ei tee mieli väittää vastaan. Sana *jyrkkä* ei kuitenkaan tee hänelle oikeutta.

Hän on vain tottunut olemaan oikeassa.

Monet muistavat tavanneensa Airan.

Tapaaminen on saattanut tapahtua Airan tanssikoulussa, muotinäytöksen yhteydessä, Hyrsylän Mutkassa, väliajalla teatterissa tai jossakin tilaisuudessa, jossa Aira on ollut puhumassa ja vetänyt tuvan täyteen kiinnostuneita kuuntelijoita. Ja katselijoita, sillä Airaa tullaan myös pelkästään katsomaan.

»Ihmiset haluavat nähdä minut elävänä», Aira sanoo usein ja nauraa päälle.

Aira itse ei voi muistaa kaikkia tapaamiaan henkilöitä. Hän saattaa keskustella jonkun kanssa pitkäänkin muistamatta tämän nimeä. Yleensä hän kuitenkin osaa yhdistää kasvot tilanteeseen, jossa edellinen kohtaaminen on tapahtunut. Yksityiskohtien unohtaminen ei häiritse ketään. Kaikkein vähiten se vaivaa Airaa, sillä hän on tottunut siihen. Ihmiset puolestaan ovat otettuja siitä, että ovat saaneet vaihtaa muutaman sanan Aira Samulinin kanssa. He muistavat sen pitkään.

Ihmistuntemus, kokonaisuuksien hallinta ja ajan hengen ymmärtäminen ovat olleet Airan menestyksen pohjana. Luettelon jatkoksi pitää lisätä vielä yksi ominaisuus: salamannopeus. Hän toimii, kun muilla menee aikaa ajatteluun. Tämä piirre ilmenee niin pienissä kuin suurissakin asioissa. Onnekseen hän on osunut yleensä oikeaan, eikä suurissakaan asioissa ole tapahtunut huteja.

»Nämä minun ominaisuuteni ovat kehittyneet, sillä en ole voinut pysähtyä tekemään vain sitä, mikä on kivaa», Aira miettii.

Aira puhuu mielellään itsestään, urastaan ja elämästään. Kun ihminen on ollut vuosikymmenten ajan julkisuudessa, itsestä puhuminen lienee luonnollista. Se on tilanne, jossa hänen oletetaankin kertovan nimenomaan omista asioistaan. Niistä Airakin kertoo, mutta tunteistaan hän vaikenee.

Ensimmäisellä tapaamisellamme mekin puhuimme vain asiaa.

Oli uudenvuoden aatto ja istuimme Jorma Uotisen huoneiston sohvalla. YLE oli vastikään näyttänyt televisiossa Sara Hildénistä

kertovan dokumentin nimeltä *Mesenaatti*. Pia Andell oli haastatellut elokuvaansa Hildénin kollegoja vaatetusalta, ja yksi heistä oli Aira Samulin. Silloin näin hänet uudessa valossa ja kiinnostuin hänen urastaan. Olin kuvitellut tietäväni hänestä kaiken oleellisen, mutta huomasin olleeni väärässä. Aira Samulin oli tehnyt paljon muutakin kuin tanssinut ja juontanut muotinäytöksissä. Keskustelimme pitkään, enimmäkseen hänen työstään ja elämästään. Airalla oli sodasta omakohtaisia kokemuksia, ja aloimme puhua niistä.

Seuraava tapaamisemme tapahtui pari kuukautta myöhemmin. Kohtaamisen syy oli jälleen Jorma Uotinen, joka oli kutsunut meidät Hämeenlinnaan katsomaan Ritva Oksasta esityksessä *Näyttelijätär*.

Meidän oli määrä ajaa Hämeenlinnaan yhteisen tuttavan Jaguarilla. Odottelemme jonkin aikaa tuttavan saapumista rappukäytävässä ja pidän yllä keskustelua.

Äkkiä huomaan Airan tutkivan katseen. Hän ei kysy mitään, mutta tunnen, miten hän arvioi minua. En tiedä, mitä johtopäätöksiä hän tekee puheistani.

Muistan tuon hetken myöhemmin. Olemme ehtineet tutustua toisiimme paremmin. Nyt tiedän, että hän ei arvioinut minua sen perusteella, mitä hän kuuli minun sanovan. Tärkeää oli se, mitä hän näki.

Ei hän vaatteitani katsonut, vaan olemusta – miten kannoin itseni, kuinka ilmehdin ja elehdin. Ihmisen aitous on Airalle tärkeää. Hän itse sanoo sen näin:

»Ihmisen katse, kasvojen ilmeet, kävely ja muu fyysinen ilmaisu – ne kertovat kaiken tarpeellisen. En niinkään kuuntele, mitä ihminen puhuu. Puheilla on ihan turha hämätä.»

Näyttelijätär tempaa mukaansa heti. Oksaska on vedossa.

Koska teatteri ei ole varsinaisesti auki, väliajalla ei ole mahdollista nauttia virvokkeita. Kävelemme läheiselle nakkioskille. En olisi uskonut päätyväni grillille Aira Samulinin, Helena Lindgrenin ja Jorma Uotisen seurassa.

Ritva Oksanen on Airan vanha tuttu. He tekivät yhteistyötä jo silloin, kun Oksanen esitti floor show'taan ravintola Adlonissa 1970-luvulla. Aira suunnitteli Ritvan asun ja Ekku Peltomäki esityk-

sen valaistuksen. Esitys tehtiin pienellä budjetilla, joten Aira hoiteli spottivaloa show'n aikana. Kun Ritva kesällä 1990 tarvitsi rauhallisen paikan valmistellakseen esitystään *Musta morsian elämän täydessä puvussa*, hän asui muutaman viikon ajan Hyrsylän Mutkassa työstämässä Aino Suholan kirjoittamia tekstejä.

Esityksen jälkeen Oksanen tulee tapaamaan meitä. Halataan ja jutellaan mukavia. Kiitellään, kehutaan ja poseerataan valokuvissa. Paluumatkalla puhumme esityksestä ja Oksasen urasta ja elämästä. Kaikki olivat pitäneet näkemästään.

Helsingissä menemme Uudenmaankadun Raflaan illalliselle. Aira tilaa lohi-avokadosalaatin. Hänen haastattelulla ja kuvauksilla alkanut päivänsä on ollut pitkä, mutta hän ei vaikuta väsyneeltä. Istumme vastapäätä ja huomaan jälleen hänen tutkivat silmänsä. Hän hymyilee ja minusta alkaa tuntua siltä, että illan aikana olen saanut hänen hyväksyntänsä.

Parin seuraavan vuoden aikana tapaan Airaa satunnaisesti eri tilaisuuksissa. Niiden jälkeisten illallisten aikana kiinnitän jatkuvasti huomiota siihen, että hän vaikuttaa tunteneen kaikki vaikuttajat muodin, liike-elämän ja viihteen alalta. Myös monet poliitikot kuuluvat hänen tuttavapiiriinsä. Hänellä tuntuu olevan omakohtainen muisto jokaisesta keskustelujen aikana esiinnousseesta vähänkin tunnetusta henkilöstä.

Jälleen yksi uusivuosi Jorma Uotisen luona. Ilotulitus näkyy loistavasti ylimmässä kerroksessa sijaitsevan asunnon ikkunoista. Aira ei katso sitä pitkään.

»Tulee sota-aika mieleen», hän sanoo ja poistuu toiseen huoneeseen.

Keskiyön jälkeen vieraat levittäytyvät tilavan asunnon eri puolille. Istumme pöydän ääressä kolmistaan, Aira, Ekku Peltomäki ja minä. Siemailemme Veuve Clicquot -samppanjaa ja päädymme puhumaan aiheesta Aira Samulin. Tiedän hänen kirjoittaneen kaksi omaelämäkertaa. »En ollut ajatellut kirjoittaa ensimmäistäkään kirjaa, mutta

Eeva Kilpi ei jättänyt minua rauhaan. Aina kun tavattiin Karjala-talolla hän sanoi: 'Aira, siun pittää kirjoittaa. Sie oot kävelevä muistikirja!'

Olen yllättynyt, kun hän kertoo jälkimmäisen kirjansa päättyvän vuoteen 1964.

»Siis 50 vuotta on vielä käsittelemättä», totean ja kannustan häntä kirjoittamaan muistelmiensa kolmannen osan.

Aira ei vaikuta innostuneelta. Tekemistä on muutenkin niin paljon, ei hänellä ole aikaa. Ehdotan, että joku toinen voisi kirjoittaa ja tehdä hänen kanssaan yhteistyötä. »En usko, että kukaan osaa kirjoittaa sillä tavoin kuin minä haluan sen olevan», hän vastaa.

»Jonkun pitää kirjoittaa myös sinun urastasi», sanon Airalle. Samalla mietin, kehtaanko itse tarjoutua. Päätän ainakin yrittää vakuuttaa hänet elämäkerran kolmannen osan tarpeellisuudesta.

Jahkailu ei kuulu Aira Samulinin repertuaariin, joten ajatukseni hänen elämäkerrastaan alkaa toteutua nopeasti. Airan kohdalla kaikki tapahtuu vauhdilla – en edes ehtinyt ehdottaa mitään, kun hän jo suostui.

Hänen päätöksensä ei toki ollut mikään hetken mielijohde. Hän oli miettinyt asian valmiiksi etukäteen, ei ainoastaan itsensä vaan myös perheensä kannalta. Sain ensimmäiset leikekansiot luettavakseni ja sovimme seuraavan tapaamisen.

Myös se tapahtuu Airan asunnossa. Istumme kahvipöydän ääressä.

Keskustelumme sivuaa monia Airaan liittyviä aiheita, kuten talon ylimmässä kerroksessa asuvaa ystävää (»aito, ihana ihminen») ja kodin turvallisuusteknologiaa. Vanhusten asuminen mahdollisimman pitkään omassa kodissa ja siihen liittyvä turvallisuus ovat asioita, jotka kiinnostavat häntä erittäin paljon. Äkkiä hän vaihtaa puheenaihetta.

»Sinun on hyvä tuntea minut», Aira sanoo. »Voi olla haitallista, jos kirjoitat jotenkin toisin kuin kansa ajattelee minusta. Ihmiset tuntevat minut hirveän hyvin.»

»Tässä kirjassa on oltava myös sellaista, mitä ihmiset eivät vielä tiedä sinusta», vastaan.

»Juu, totta kai. Tarkoitan, että sinun on hyvä tuntea minun ajatusmaailmani. Eivät nämä jutut ihan hukkaan mene, vaikka tässä höpi-semmekin.»

Kun seuraavan tapaamisen aikana puhumme kirjoista, Aira kertoo selanneensa joskus Kyllikki Virolaisesta kirjoitettua elämäkertaa. Siinä ei kuulemma ollut särmiä. »Älä tee minusta mitään ylistyskirjaa», hän pyytää.

Lupaan täyttää Airan toiveen, koetan varoa liikaa kehumista. Yritän siis olla lankeamatta hänen pauloihinsa. Se saattaa tosin olla vaikeaa, sillä hänellä on taito valloittaa keskustelukumppaninsa.

Aloin käydä Airan luona säännöllisen usein.

Hän ei enää katsonut minua tutkivasti, vaan keskustelumme sujivat rennon vapautuneesti. Airan asunnossa on aina jotakin tekeillä: hän seuraa innostuksen vallassa Seitsemän uutisia Hjallis Harkimon asetuttua juuri ehdolle eduskuntavaaleissa, pesee hänelle vastikään lähetetyn antiikkinuken petivaatteita tai puhuu puhelimesta sopiakseen haastattelusta. Hänen kotonaan kaikki esineet ovat paikoillaan ja paperit siististi kansioissa. Kerran hän valittelee asunnossa vallitsevaa tilapäistä epäjärjestyttä. Paikalla oli ollut toimittaja ja kuvaaja, joten siellä täällä lojui kaikenvärisiä silmälasien pokia, hattuja ja huiveja.

Koskaan Aira ei istunut toimeettomana odottelemassa saapumistani. Joskus kävimme läpi hänen kalenteriaan, joka näytti koko viikon osalta hengästyttävän täydeltä: paneelikeskustelu, esiintyminen Kansalaistorilla, korokuvaus, kolme bussilastillista vierailijoita Hyrsylän Mutkassa, esiintyminen discoristeilyllä Rytmikkäiden kanssa, muotia käsittelevän kirjan lanseeraustilaisuus ja sitten takaisin Hyrsylän Mutkaan... Kerran kalenteriin oli merkitty kolme tv-haastattelua saman päivän aikana. Yksi kuvataan hänen kotonaan, toiset muualla Helsingin keskustassa.

»Samoilla meikeillä mennään, mutta vaatteita täytyy tietenkin vaihtaa välillä», hän miettii.

Kysyn paneelikeskustelun aiheesta.

»En minä tiedä», Aira vastaa, »Kun en minä välitä niiden aiheista. Minä puhun omista asioistani.» Alan nauraa, ja hän katsoo minua hymyillen.

Hän tietää arvonsa, mutta osaa suhtautua itseensä huumorilla. Se on tarpeellinen taito paljon julkisuudessa olevalle ihmiselle. Media ei ole aina toiminut siten kuin se toimii nyt. Aira Samulin nousi lehtien palstoille aikana, jolloin julkisuus ei ollut vielä kenenkään ammatti. Silloin piti osata tehdä muutakin kuin esiintyä huomiota herättävällä tavalla tosi-TV:ssä tai järjestää skandaali itsensä ja jonkun tunnetun henkilön välille.

Aira ei ole järjestänyt skandaaleja, vaikka hän tuntee lähes kaikki julkisuuden henkilöt. Hän myös liikkuu paljon, joten seuraavan keran tapaamme baletissa. Olemme kiinnostuneita näkemään Tero Saarisen *Kullervon*.

Airan seurassa juttu ei lopu kesken, vaan puhe risteilee sujuvasti aihepiiristä toiseen. Puhumme Tero Saarisesta ja hänen menestyksestään ulkomailla ja kotimaassa. Vasta ulkomailla saavutetun arvostuksen jälkeen voi kokea olevansa täysin hyväksytty myös Suomessa. Saarinen todennäköisesti tietää tämän, Jorma Uotisen näytettyä tietä hänen on ollut kenties helpompi tehdä nimeä.

Esitys alkaa, ja meidän on aika hiljentyä.

Väliajalla nautimme kahvit ja konjakit muun seurueen parissa. Aira ottaa myös leivoksen.

Hän on loistotuulella ja tuntuu nauttivan suurista tilaisuuksista. Hänellä on myös kyky aistia yleisön tunnelmat. Huomasin asian erityisen selvästi, kun kävimme yhdessä Vanhuus rokkaa -konsertissa Savoy-teatterissa.

Tapaamme Airan kanssa teatterin edessä. Hän on tullut Bulevardilta kävellen. Vaihdamme kuulumiset ja menemme sisään. Airalla on kutsuvieraslippu, sillä konsertin juontaja Jorma Uotinen on pyytänyt häntä tulemaan. Jossakin vaiheessa iltaa Uotisen on tarkoitus esitellä Aira yleisölle. Aira ei tiedä, milloin tämä hetki on ja mitä häneltä odotetaan. Konsertti alkaa Uotisen laulamalla *Boulevard of Broken Dreams* -laululla, minkä jälkeen Arttu Wiskari, Helena Lindgren, Maarit ja Sami Hurmerinta sekä Sami Saari käyvät vuoron perään esittämässä omat numeronsa. Väliajalla nautimme kahvit ja konjakit.

Aira kertoo siivonneensa koko päivän. Hänen kotiinsa on tulossa parinkymmenen hengen ryhmä seuraavana päivänä, joten asunto

on pitänyt saada järjestykseen ja kahvipöydänkin hän on jo kattanut valmiiksi. Keskustelumme katkeaa tämän tästä, sillä monet ihmiset haluavat vaihtaa Airan kanssa sanasen. Osan hän tuntee, toisia ei. On aika palata saliin.

Uotinen kertoo, että katsomon toisella rivillä istuu hänen paras ystävänsä Aira Samulin. Hän laskeutuu näyttämöltä Airan luokse. Yleisö taputtaa ja valot suuntautuvat Airaan. Mutta tämäpä ei pidäkään puhetta vaan kysyy yleisöltä, haluaako se kuulla räppiä. Yleisö hihkuu myöntymisen merkiksi, ja Aira pyytää orkesteria komppaamaan. Ja niin alkaa Airan räp Jukka Virtasen kirjoittamaan tekstiin *Unelmien aikataulu*. Yleisö hullaantuu, osa ihmisistä osoittaa seisaaltaan suosiotaan.

Kun olemme konsertin jälkeen menossa kiittämään esiintyjii, monet kiittävät Airaa hänen yllätysesiiintymisestään.

»Ei huono», nauraa Aira Jorma Uotisen kuuluisaksi tullutta lausahdusta lainaten.

Muutaman päivän päästä istumme kahvipöydän ääressä Airan kotona. Katson seinällä olevaa valokuvaa. Siinä on kauan sitten otettu kuva hänen perheestään. Isällä on tummat hiukset. Aira kertoo niiden olleen sinisenmustat. Kun Aira puhuu lapsuudestaan, hänen isänsä hahmo nousee esiin ylitse muiden. Isä oli kaikkein luotettavin, turvallisin, ja hänen työstään riippui perheen asuinpaikka ja toimeentulo. Kylien nimet seuraavat toistaan Airan kertoessa elämästään Raja-Karjalassa.

»Voi Aira, haluan kertoa etupäässä urastasi ja elämästäsi vuoden 1964 jälkeen. Suurin piirtein siihenhän toinen kirjasi *Auringonpimennys* päättyi. Jos kirjoitan kaikista lapsuutesi kylistä, kirjassa menee ainakin 200 sivua ennen kuin olen saanut sinut Helsinkiin!»

Aira ymmärtää tilanteen ja nauraa.

»Tietenkin», hän sanoo, »kerron sinulle näistä asioista vain siksi, että tiedät taustaa. Mutta jos olisin asunut koko lapsuuteni vaikkapa Hautavaarassa, en muistaisi kaikkea niin hyvin. Koska muutimme

joka vuosi uuteen paikkaan, tiedän minkä ikäinen olen kulloinkin ollut. Se jäsentää kaiken niin helkutin hyvin.»

Aira Samulinin kohdalla hänen elämänsä lähtökohta on erityisen tärkeä. On vaikea löytää toista julkisuudenhenkilöä, joka on halunnut puhua yhtä paljon kotiseudustaan ja juuristaan. Varhaislapsuuden maisemat sekä vanhempien antama esimerkki ja kasvatusta loivat lujan pohjan sille, mikä hänestä on tullut.

Isän tyttö

AIRA VIETTI suurimman osan lapsuudestaan Suojärven pitäjään kuuluvassa Hyrsylän mutkassa. Se oli sopukka Laatokan pohjoispuolella Raja-Karjalassa. Tämä Suomen rajalinjan erikoinen uloke oli muistutus vuonna 1617 Ruotsin ja Venäjän välillä solmitusta Stolbovan rauhasta. Hyrsylän mutkan erotti muusta Suomesta Suojunjoki, jonka yli pääsi vain yhdestä kohtaa lossilla.

Hyrsylän mutkassa oli kolme kylää: Hyrsylä, Ignoila ja Hautavaara. Niiden liepeillä oli haja-asutusta, mökki siellä, toinen täällä. Hyrsylän mutkan alueella aika tuntui pysähtyneen. Siellä asui vajaat 2 000 ihmistä, jotka edustivat pari sataa vuotta lähes muuttumattomana säilynyttä kulttuuria.

Pitäjän keskus oli Hyrsylän mutkasta sisämaahan päin sijaitseva Suvilahti, sieltäkin oli vain kuusi kilometriä rajalle. Se oli monen lähikylän mökkiläisen mielestä suurin piirtein koko maailman keskus, suurin paikka, missä he olivat koskaan käyneet. Suvilahteen oli vedetty sähkölinjakin. Siellä oli kunnantalo, elokuvateatteri ja seurahuone. Suvilahdessa oli useampi kauppa, joista saattoi ostaa sel-laista, mitä ei pienistä kyläpuodeista saanut. Kyläläiset viljelivät omia maatilkkujaan, metsän antimet olivat arvossaan ja käsitöitä osasivat kaikki tehdä. Jos joku kuitenkin tarvitsi vaikkapa juhliin hieman hienomman vaatteen tai asusteen, hänen oli syytä käydä Suvilahden muotiliikkeessä, Kinasen hattukaupassa.

Suvilahden oli rakennettu rautatieasema, ja junaliikenne oli alkanut vuonna 1923. Se oli tärkeä virstanpylväs pitäjän historiassa, sillä kaikkien Raja-Karjalan kylien välillä ei ollut edes kunnollisia maanteitä. Varakkaimmissa taloissa oli hevonen, joten metsissä kulki joitakin kärryiteitä. Niitä pitkin liikuttiin myös jalkaisin tai polkupyörällä. Välillä oli mentävä pitkospuuta pitkin.

Ignoilan kylässä asuneet Viktor ja Anna-Liisa Suvio (o.s. Tiainen) olivat menettäneet kaksi ensimmäistä poikalasta. Hyrsylän mutkassa se ei kuitenkaan ollut mitenkään tavatonta, sillä lapsikuolleisuus oli suuri. Vauvoina kuolleet Toivo ja Sulo oli haudattu ortodoksisen hautausmaan ulkopuolelle.

Eräänä helmikuisena sunnuntaina 22-vuotias Anna-Liisa Suvio synnytti kotonaan kolmannen lapsensa, tällä kertaa tyttären. Anna-Liisa leikkasi ja satoi itse pienokaisen napanuoran ja kylvetti hänet. Apuna hänellä oli vain Posti-Pekan vanha muori, sillä isä Viktor Suvio oli silloin naapurikylässä hiihtokilpailuissa. Kaikki meni kuitenkin hyvin, ja vastasyntynyt vaikutti vahvalta. Suurikokoinen hän ainakin oli, painoksi mitattiin 4 600 grammaa. Tyttö sai nimekseen Aira Laila.

Aira kertoo mielellään, miten hän tanssi jo seitsemän kuukauden ikäisenä sänkynsä reunoista kiinni pitäen. Hänen jalkansa olivat väärät kuin rinkelinpuolikkaat, joten Anna-Liisa hoiti niitä säännöllisesti suolavedellä, hieroi ja väänsi kunnes ne oikenivat. Lapsena Aira rakasti kalanmaksäöljyä. Hän otaksuu sen olleen hänen ensimmäinen sanansa. »Kakkeli, kakkeli», pikku-Aira kinusi jo alle vuoden ikäisenä. Myöhemmin äidin piti laittaa kalanmaksäöljyä sisältävä pullo piiloon, muuten kaikkialle kiipeilevä tytär olisi juonut sen tyhjäksi.

Perhe asui Ignoilan kylässä vielä nelisen vuotta. Sinä aikana Anna-Liisa synnytti poikavauvan, jonka nimeksi laitettiin Pentti. Tämäkään poika ei elänyt kovin pitkään. Pian kolmivuotiaaksi varttunut Aira sai pikkusisaren, joka syntyi Suvilahden sairaalassa. Tytölle annettiin nimeksi Inkeri. Tässä vaiheessa isosisko-Aira oli suorittanut jo ensiesiintymisensä yleisön edessä. Hän nimittäin lauloi kaksi ja puoli vuottaana Hyrsylän uuden kansakoulun vihkiäisissä. Viettäessään

äitinsä kanssa aikaa kotona Aira oli oppinut ulkoa niitä lauluja, joita Anna-Liisalla oli tapana laulaa kotiaskareita tehdessään.

Vaikka Aira lauloi ja tanssi mielellään, hän oli oman kuvauksensa mukaan vakavamielinen ja mietiskelevä lapsi. Siitä syystä isä alkoi kutsua häntä lempinimellä Mökö. Inkeri-sisko oli luonteeltaan spontaani ja päästi suustaan sellaistaakin, minkä Aira pelkäsi loukkaavan heidän isäänsä. Nuorempi sisar osasi olla myös itsepäinen. Siitä kertoo hänelle annettu lempinimi Pässä. Siskokset olivat paljon yhdessä, ja riitojakin puhkesi tämän tästä. Airasta tuntui usein siltä, että Inkeri pääsi nuorempana kaikesta paljon helpommalla. Esikoisena hänen osalleen lankesi suurempi vastuu ja raskaammat koti-työt.

Isän vanhemmat, Viipurissa asuva konduktööri Valdemar Suvio ja hänen vaimonsa Ines, olivat antaneet kaikille pojilleen ruotsinkieliset nimet. Vanhin poika oli Georg eli Yrjö, seuraavaksi tuli Airan isä Viktor, sitten Nils, Lars ja Sten. Vanhempi kahdesta tyttärestä oli Irja, nuorempi Greta. Oli myös ollut vielä yksi poika, isänsä mukaan nimensä saanut Valdemar eli Voldy, mutta hän kuoli nuorena, jo ennen Airan isän syntymää.

Rautatie tarjosi työpaikan isän lisäksi myös perheen pojille. Heistä jokainen oli aikanaan töissä Viipurin aseman varikolla. Toisinaan he tulivat vieraisille Viktorin ja tämän perheen luo Hyrsylän mutkaan. Suvion perheen miehet herättävät Airassa hyviä muistoja. Kaikilla oli kiharat hiukset, ruskeana tuikkivat silmät ja hymy huulilla.

Miehensä kuoltua Airan isoäiti Ines Suvio eli leskenä useita vuosia. Sitten hän avioitui itseään kymmenen vuotta nuoremman asemapäällikön kanssa ja alkoi hoitaa Viipurin rautatieaseman puhelinkeskusta. Isoäitikin kävi joskus vierailulla Hyrsylän mutkassa. Harsoissa, plyymeissä ja korkeissa koroissa Ines Suvio herätti kylälaisten keskuudessa kovasti huomiota. Ines halusi varmasti tavata lapsenlapsiaan, mutta hänen vierailujensa pääasiallinen tarkoitus lienee ollut toinen. Isoäiti halusi nimittäin houkutellessa Viktorin muun perheen luokse Viipuriin. Lähteminen ei tosin ollut pojan, saati hänen äitinsä tahdon varassa. Siirtoa piti anoa ylemmiltä sotilashenkilöiltä, sillä Viktor Suvio oli rajavartioston vartiopäällikkö.

Viktorin asemapaikka vaihtui usein, joten perhe joutui muuttamaan tämän tästä, yhdestä rajaseudun kylästä toiseen. Kodit siis vaihtuivat, mutta samat huonekalut ja muu irtaimisto kulkivat aina mukana. Se ei ollut niin monimutkaista kuin nyt voisi luulla, sillä tavaraa ei ollut paljon. Perheen koko omaisuus mahtui kuorma-auton lavalle. Yleensä muutto uuteen paikkaan tapahtui keväällä. Siten he saattoivat ensi töikseen istuttaa maahan perunat, porkkanat sekä muut juurekset ja asettautua kesän aikana asumaan. Lähdön hetkellä kylän naiset tulivat Suvioden kotiin veisaamaan itkuvirsiä.

Vartiopäällikön perheen käyttöön annettiin tavallisesti asunto, jossa oli yksi iso huone ja keittiö. Lapset nukkuivat keittiössä ja seinän takana asustivat rajavartioston sotilaat. Koska Viktor Suvion komennuksessa olevat sotilaat asuivat samassa pihapiirissä, hänen oli muistettava koko ajan asemansa. Sen pani myös nuori Aira merkille:

»Isä oli mies ja sotilas. Hänen piti tavallaan olla jatkuvasti sotilaallinen, sillä hän oli esimies ja auktoriteetti sille mieslaumalle.»

Partiomatkojensa aikana isä metsästi, kalasti ja keräsi marjoja. Aira muistaa isänsä nauravaisena ja oikeudenmukaisena. Isän antamat selkäsaunatkaan eivät tuntuneet pahalta, sillä ne eivät tulleet turhasta eikä isä koskaan antanut niitä suutuspäissään. Airan mukaan isä oli paitsi realistinen, myös »sielultaan suuri». Häneltä riitti siten ymmärrystä lasten lisäksi myös omiin haaveisiinsa vaipuvalle, usein oikuttelevalle vaimolle.

Airan äiti Anna-Liisa oli kotoisin Pitkärannasta Laatokan Karjalasta. Tavatessaan tulevan miehensä hän oli ollut 18-vuotias ja työskennellyt tuomarin kirjurina Sortavalassa. Anna-Liisa Suvio oli hieno nainen, joka kulki vartioasemallakin korkokengissä. Kotona peilipöydällä oli puuterihuisku, johon lapset eivät saaneet koskea.

Erotukseksi muista kylän naisista vartiopäällikön vaimoa kutsuttiin *rouvaksi*. Hän perusti useita lottaosastoja joissa toimi myös puheenjohtajana. Itse hän oli muonitus- ja lääkintälotta, ja hänen käyttämiinsä parannuskeinoihin tyttäretkin saivat tutustua.

Ahkeralla Anna-Liisalla oli myös taiteellista lahjakkuutta. Hän lauloi mielellään kauniilla äänellään, piti näyttelemisestä ja ohjasi

iltamiin kuvaelmia, joissa itsekin esiintyi. Äidin rakkain esine oli gramofoni, jonka soittamien rahisevien äänilevyjen mukana hän lauloi operettisävelmiä. Hän piti myös kansantansseista.

Äiti ompeli tyttärilleen kauniita vaatteita ja opetti heille hyvät käytöstavat. Lasten tuli osata käyttäytyä kaikkialla, mutta aivan erityisesti ruokapöydässä, joka katettiin aina kauniiksi. Anna-Liisa korosti myös ahkeruutta, eivätkä toimettomina saaneet lapsetkaan istua. Koska perheen kodin piti olla esimerkillisen puhdas, äiti pani tyttärensä pesemään seiniä ja kuuraamaan lattiaita. Siivoamisen lisäksi lasten tuli oppia ruoanlaittoa ja pyykinpesua. Jos ei ollut muuta tekemistä, piti virkata lakanapitsejä.

Äiti saattoi olla myös hyvin ankara, vaativa ja oikukas, eikä hän kaihtanut selkäsauvan antamista. Ruumiillisessa kurituksessa ei siihen aikaan ollut mitään ihmeellistä. Lapsia lyötiin yleisesti vitsalla, remmillä tai kädellä, jos siihen suinkin oli aihetta.

Anna-Liisa suhtautui ankaruudella myös omiin velvollisuuksiinsa, eikä säästellyt itseään varsinkaan joulun lähestyessä. Silloin pestiin ja puunattiin kodin jokainen nurkka. Joka joulu hän ompeli tyttärilleen ja itselleen uudet mekot, valmisti jouluruoat ja teki lahjat. Paketista saattoi löytyä vaikkapa ennen joulua kadonnut nukke, joka oli saanut uudet vaatteet. Jos lahjoja tuli paljon, tyttöjen oli annettava niistä osa vähempiosaisille. Joulumateriaalia oli aina runsaasti väkeä, sillä rajasotilaat pyydettiin ruokailemaan perheen kanssa.

Vaikka äiti oli Airan muistoissa aina se kaikkein kaunein ja taitavin, hän ei tuntunut turvalliselta. Äiti puhui usein omituisia asioita, jotka hämmensivät lapsia. Hän oli arvaamaton ja käyttäytyi toisinaan erikoisesti. Oman herkkyytensä ja kuvitelmiensa takaa hän ei läheskään aina kyennyt näkemään muita, ei edes omia lapsiaan. Äiti ihaili venäläistä ballerinaa Anna Pavlovaa. Airan mukaan hän toisinaan jopa kuvitteli olevansa Anna Pavlova. Aira ymmärsikin jo nuorena tyttönä, että äitiin piti osata suhtautua. Häntä tuli myös sääliä, sillä hän oli kokenut paljon surua. Suurimpina niistä olivat menetetyt lapset.

»Äiti saattoi olla joskus hyvin iloinen, mutta enimmäkseen hän oli totinen. Varsinkin myöhemmin hänestä tuli suorastaan synkkä. Hänessä oli kaksi ääripäätä», Aira muistelee.

Airan kotona oli paljon sääntöjä, ja niitä piti myös noudattaa. Lapset eivät saaneet kysellä eivätkä ilmaista mielipiteitään. Yksi jokapäiväistä vuorovaikutusta koskeva sääntö oli, että lasten tuli puhutella vanhempiaan kolmannessa persoonassa. Jos äitiä vaikkapa pyydettiin puhelimeen, hänet piti kutsua sanoilla: »Tuleeko äiti puhelimeen?» tai »Voiko äiti tulla puhelimeen?»

Eläväistä lasta, etenkin tyttöä, jouduttiin kieltämään ja nuhtelevaan tämän tästä. Aira ja Inkeri tiesivät, että ellei kaiken näkevä Jumala rankaise, niin äiti sen tekee. Heitä ojennettiin viipymättä, jos he nauroivat ääneen, elehtivät liikaa käsillään tai unohtivat istua jalat yhdessä. Jalkoja ei saanut myöskään heilutella, ei varsinkaan ruokapöydässä. Perheen isä neuvoi, että jokaista suupalaa oli pureskeltava 40 kertaa. Tyttöjä muistutettiin siitäkin, että lantio ei saanut liikkua kävellessä. Kansantanssit hyväksyttiin, mutta kaikki muu tanssiminen oli kyläläisten mielestä ehdottomasti syntiä. Vaikka Aira ja Inkeri saivat tanssia kotona, heitä varoitettiin tanssimasta missään muualla.

Suviot olivat seudun ainoa luterilainen perhe, rajapäällikkö Viktor Suvio Hyrsylän mutkan ainoa valtion virkamies ja hänen vaimonsa seudun ainoa hieno rouva. Jo näistä syistä he erottuivat muusta väestöstä ja herättivät uteliaisuutta. Perheen mainetta oli siis varjeltava. Kaikki tunsivat Suviot, joten huonona pidetty käytös olisi aiheuttanut paljon puheita kyläläisten keskuudessa.

»Me olimme siellä kuin hajuvesi lihapullassa», Aira muistelee nyt nauraen.

Aira oppikin jo lapsuudessaan ottamaan huomioon, miltä hänen tekemisensä näyttävät muiden silmissä.

Hyrsylän mutkalla on aivan erityinen paikkansa Airan muistoissa ja sydämessä. Hän puhuu siitä seutuna, jota sivistys ei ollut pilannut. Hänelle on mieluista muistella lapsuuttaan sekä siihen liittyviä ihmisiä ja tapahtumia. Vaikka Airan syntymä sekä varhaislapsuus sijoittuvat Hyrsylän mutkaan kuuluviin Ignoilan ja Hautavaaran kyliin, perhe asui muissakin rajaseudun paikoissa.

»Välillä asuimme Pitkärannassa, Kotajärvellä tai Myllyjärvellä. Muutimme aina sinne, minne isä määrättiin», Aira kertoo.

Seudut olivat harvaan asuttuja, joskus lähimpään naapuriin saattoi olla kymmenen kilometrin matka. Kerran Viktor Suvio määrättiin taistelukoulutukseen Viipuriin, ja koko perhe muutti mukana. Kokonainen vuosi iloisessa kaupungissa toi tervetullutta vaihtelua elämään.

Airan täytettyä kuusi vuotta perhe muutti Viipurista Pitkärantaan, Anna-Liisan kotipitäjään. Siellä Aira kävi kansakoulun ensimmäisen luokan ja koki myös ensimmäisen ihastuksensa. Eräänä aamuna hän ei mennytäkään kouluun, vaan jäi tuon pojan kanssa leikkimään koulumatkan varrella olevaan ojaan. Siitä seurasi tietenkin kovat nuhteet rangaistuksen kera.

Enimmäkseen Aira kuitenkin viihtyi koulussa, sillä hän oli tiedonhaluinen. Lisäksi luokkatoverit olivat uusi ja jännittävä asia hänen elämässään. Hän ystäväystyi aivan erityisesti erään Kaija-nimisen tytön kanssa. Kaikista koulutovereista juuri Kaija on jäänyt parhaiten Airan mieleen. Ystävyys kesti vain vuoden, sillä pian Viktor Suvio sai komennuksen takaisin Hyrsylän mutkaan. Aira ei tietenkään olisi halunnut lähteä. Viipurin ja Pitkärannan jälkeen Hyrsylän mutka tuntui kovin ankealta ja takapajuiselta paikalta, mitä se varmasti olikin. Äiti Anna-Liisa Suvio tunsu luultavasti samoin, mutta kumpikaan ei puhunut mitään.

»Yksikseni minä kyllä itkin», Aira tunnustaa.

Toisten nähden itkeminen ei ollut soveliasta Airan kodissa. Suruun juuttuminen oli ajan haaskausta, eikä sellainen kuulunut perheen tapoihin. Ortodoksisessa kyläyhteisössä kyllä näytettiin tunteita, mutta toisella tapaa. Itkijänaisia Aira tottui näkemään erityisesti häissä. Hän ajatteli, että naimisiin menossa täytyi olla jotakin kamaa, kun sitä niin kovasti itkettiin.

Hyrsylän mutkan kylät olivat pieniä, mutta jokaisessa oli silti kansakoulu. Oppilaita oli vähän, joten koulut olivat niin sanottuja supistettuja kouluja eli sama opettaja opetti neljää luokkaa yhtä aikaa. Oppilas sai suorittaa koulun oppimäärän oman edistymisensä mukaan. Aira pärjäsi hyvin.

»Olin luokkani priimus», hän kehaisee.

Kouluvuosinaan hän joutui kohtaamaan ensi kertaa elämässään myös kateutta. Airan äiti oli saavuttanut lottatyössä hyvän aseman, ja

Airasta tuntui, että eräs liikunnanopettaja oli kateellinen tästä ja antoi hänelle siitä syystä huonoja numeroita.

Opettajasta huolimatta Aira piti urheilusta, erityisesti hiihdosta. Hän muistaa voittaneensa hiihtokilpailuissa jopa itseään isommat tytöt. Pyrkimys pärjäämiseen oli yhtä suuri kuin halu ilahduttaa isää, joka oli menettänyt ennen Airaa syntyneet poikalapset. Vanhimpana tyttärenä Aira halusi olla ainakin yhtä hyvä kuin pojat, mieluiten vielä parempi. Ja rohkeampi. Metsän korvessa hiihdellessä hänen mieleensä hiipi pelko susista, joiden tiedettiin liikkuvan niillä seuduilla. Tarinat susien viemistä lapsista elivät sitkeinä ihmisten puheissa, vaikka niillä ei olisi mitään todellisuuspohjaa ollutkaan. Kesäisin pelättiin myös karhuja. Ne saattoivat tulla asumusten pihoilta asti.

Peloistaan huolimatta Aira oppi liikkumaan metsässä ja taito on säilynyt näihin päiviin asti.

»Kaupungissa eksyn aina ja lähdän väärään suuntaan, mutta metsäisessä maastossa osaan suunnistaa», hän kertoo.

Hyrskylän mutkassa vallitsi ortodoksinen ilmapiiri. Ihmiset turvautuivat Jumalaan, sillä muuta apua ei ollut saatavilla. Myös taikauskolla oli vahvat perinteet. Pitääkseen pahat henget loitolla ihmiset laittoivat kiviä ikkunalaudoille ja kynnyksille, ja myös vainajista pidettiin huolta viemällä haudoille ruokaa. Aira seurasi kiinnostuneena kyläläisten tapoja, vaikka hänen omassa perheessään noudatettiin puhtaasti kristillisiä perinteitä. »Ei meidän kotimme mikään kovin uskonnollinen ollut. Ruoka- ja iltarukoukset kyllä aina luimme. Lapsuudenkotini seinillä roikkuivat enkelitaulut. Ortodoksisuudella on ollut minuun valtava vaikutus», Aira kertoo.

Asukkaiden uskonnollisuudesta huolimatta missään Hyrskylän mutkan kylässä ei ollut kirkkoa eikä pappia. Oli vain ortodoksinen rukoushuone eli tsasouna. Kun Hautavaaran kylään rakennettiin uusi tsasouna, itse piispa tuli suorittamaan sen vihkimisen. Aira oli tunnustusti kova laulamaan, ja häntä pyydettiin laulamaan tsasounan vihkiäisissä yksinään altoääntä. Hän oli tilaisuuden ainoa luterilainen ja

»SINUN ON HYVÄ
TUNTEA MINUT,
SIIS TODELLA.»

Aira Samulinin koko hämmästyttävä elämä!

Aira Samulin on kestojukkis, joka on tanssittanut Suomen kansaa jo kahdeksalla vuosikymmenellä. Liki satavuotiaan vauhti vain kiihtyy. Mistä kumpuaa hänen elämänvoimansa ja ilonsa?

Uudessa elämäkerrassa Samulin kertoo avoimesti lapsuudestaan Raja-Karjalassa, epävakaasta äidistään ja sodassa kaatuneesta isästään, avioliitoistaan, miehistään ja lapsistaan. Elämän mutkista ja siitä miten niistä päästään eteenpäin. Menestyksekkäs ura muodin ja viihteen parissa on vienyt häntä ympäri maailmaa etsimään sitä, mikä on uutta ja kiinnostavaa.

Suunvuoron saavat myös Samulinin perhe sekä lukuisat ystävät ja kollegat, jotka paljastavat uusia puolia tästä kaikkien tuntemasta poikkeuksellisesta naisesta.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789510 415658

99.1

ISBN 978-951-0-41565-8

